

บทที่ 2

ความเป็นมาและแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตร

2.1 ความเป็นมาในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์

การประดิษฐ์เป็นผลจากภูมิปัญญาของมนุษย์ มนุษย์เริ่มประดิษฐ์เพื่อวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของตนให้สะดวกสบายขึ้น เช่น ล้อเกวียนสำหรับใช้ขนส่งสิ่งของ หรืออาวุธต่างๆ ต่อมามนุษย์ทำการประดิษฐ์ด้วยเหตุผลประการหนึ่ง คือ เพื่อสนองความคิดของผู้ทรงปัญญาในการพัฒนาวิชาการ และเมื่อมนุษย์เริ่มเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงให้ความสำคัญต่อการผลิตเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ แนวความคิดก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นความต้องการรางวัลทางการเงินเพื่อยกระดับฐานะทางสังคม อันก่อให้เกิดแรงจูงใจในการผลิต จึงทำให้จำนวนสิ่งประดิษฐ์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่การลอกเลียนการประดิษฐ์เพื่อแย่งตลาดผู้บริโภคก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงเริ่มมีแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของการประดิษฐ์มากขึ้น

สิทธิบัตร เป็นสิทธิประเภทหนึ่งของสิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม และเป็นแขนงหนึ่งของทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวคือ เป็นสิทธิทางกฎหมายที่มีเหนือทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นผลิตผลจากมันสมองและภูมิปัญญาของมนุษย์ เช่น การประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น แต่ในยุคแรกๆ กฎหมายสิทธิบัตรจะกล่าวถึงสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์เท่านั้น ตำรากฎหมายสิทธิบัตรบางเล่มกล่าวว่ากฎหมายสิทธิบัตรที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก คือกฎหมายของสาธารณรัฐเวนิซ ซึ่งประกาศใช้เมื่อ วันที่ 19 มีนาคม ค.ศ. 1474 (พ.ศ. 2017) กฎหมายดังกล่าวบัญญัติให้ผู้ที่ได้ผลิตสินค้าใหม่เป็นผู้มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการผลิตและจำหน่ายสินค้านั้น และมีบทบังคับและลงโทษผู้ที่ละเมิดสิทธิของเจ้าของสิทธิดังกล่าว¹ แต่ตำรากฎหมายสิทธิบัตรส่วนใหญ่กลับกล่าวว่า แม้แบบของกฎหมายสิทธิบัตรซึ่งมีอิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศต่างๆ ในโลก ได้แก่ “the Statute of Monopolies, 1623”

---

¹ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, พิมพ์ครั้งที่สอง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), หน้า 17.

ของประเทศอังกฤษ ในรัชสมัย Queen Elizabeth I ซึ่งมีสาระสำคัญในมาตรา 6 กำหนดให้สิทธิผูกขาดเป็นเวลาสิบปีแก่เจ้าของการประดิษฐ์ที่ใหม่และเป็นประโยชน์²

การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยยุคกลางในยุโรปด้วยการที่ราชสำนักของประเทศต่างๆ ต่างใช้เอกสิทธิ์ในการควบคุมการพาณิชย์ โดยการมอบอำนาจในการผลิตหรือผูกขาดการค้าแต่ละประเภทแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อค่าตอบแทนจากผลกำไรในกิจการต่างๆ เหล่านี้ อันรวมถึงการออกเอกสารให้อภิสิทธิ์แก่ชาวต่างประเทศ ผู้นำทักษะทางการใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการผลิตสินค้า ซึ่งเป็นที่มาของการให้สิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์นั่นเอง

นอกจากนี้ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแหล่งเริ่มต้นของแนวความคิดสมัยใหม่อันเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิในการประดิษฐ์นั้น การออกเอกสารสิทธิบัตร (Letter Patent) ซึ่งเป็นเอกสารที่ประทับตราของกษัตริย์ในตอนท้ายนั้น เพื่อเป็นหลักฐานในการอนุญาตให้ชาวต่างประเทศหรือบุคคลใดประกอบกิจการพาณิชย์บางประเภท เช่น การทอผ้า และหัตถกรรม เอกสารสิทธิบัตรฉบับแรกได้ออกให้แก่ช่างทอผ้าชาวเฟลมิช ในปี ค.ศ. 1331 การออกเอกสารสิทธิบัตรจึงมีวัตถุประสงค์ในการให้พระราชอำนาจแก่ราชสำนักในการควบคุมกิจการพาณิชย์และอุตสาหกรรมต่างๆ ต่อมาจึงขยายอำนาจไปยังการแสดงสิทธิและอนุญาตในการหาประโยชน์ให้แก่บุคคลผู้ทำการประดิษฐ์ใดๆ ขึ้นมาด้วย อันถือว่าเป็นจุดกำเนิดของการออกสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์³

จากนั้นเป็นต้นมาก็ได้มีประเทศต่างๆ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ บัญญัติกฎหมายสิทธิบัตรเป็นของตนเอง โดยส่วนใหญ่มุ่งที่จะใช้กฎหมายสิทธิบัตรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ

นับจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงคริสต์ศตวรรษ 17 เป็นต้นมา ความสำคัญของการประดิษฐ์ได้เริ่มปรากฏชัด เนื่องมาจากการที่สามารถสร้างผลประโยชน์ให้แก่เจ้าของการประดิษฐ์อย่างมหาศาล แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิอันเกี่ยวกับการประดิษฐ์จึงได้รับการตอบรับมากขึ้นเรื่อยๆ แม้จะมีบางท่านเห็นว่า การประดิษฐ์เป็นเพียงการนำเอาหน่วยข้อมูลมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นการคิดค้นสิ่งใหม่ขึ้นมา โดยหน่วยข้อมูลเหล่านั้นถือว่าเป็น

² ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, พิมพ์ครั้งที่สอง. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540), หน้า 127.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

ทรัพยากรธรรมชาติของสังคม จึงไม่ควรมีการกีดกันในการที่สังคมจะได้อาศัยด้วยการกำหนดให้ การประดิษฐ์เป็นสิทธิของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว แต่นักกฎหมายทรัพย์สินทาง ปัญญาไม่เห็นเห็นด้วยกับแนวความคิดเช่นนี้ แต่กลับเสนอแนวความคิดในการให้ความคุ้มครอง สิทธิจากการประดิษฐ์ไว้หลายแนวทาง เช่น การให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ประดิษฐ์ในการใช้และป้อง กันมิให้ผู้อื่นกรทำการดังกล่าว หรือให้สิทธิในการป้องกันผู้อื่นมิให้ลอกเลียนการประดิษฐ์ เป็นต้น โดยเห็นว่าผู้ประดิษฐ์นั้นต้องสูญเสียทั้งเวลา ความคิด และเงินทุนจำนวนมากในการสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ขึ้นหนึ่งๆ ขึ้น จึงควรได้รับความคุ้มครองและสิทธิประโยชน์ในสิ่งประดิษฐ์นั้น⁴

แนวความคิดที่มีผลต่อการก่อตัว และวิวัฒนาการของระบบสิทธิบัตรมี 2 แนว ความคิด คือ

2.1.1 ทฤษฎีสิทธิตามธรรมชาติของผู้ประดิษฐ์ (Natural rights theory)

แนวความคิดตามทฤษฎีสิทธิธรรมชาติของนักประดิษฐ์ให้ความสำคัญแก่ตัวผู้ ประดิษฐ์เป็นหลักแห่งการให้สิทธิบัตร โดยถือเป็นความยุติธรรมตามธรรมชาติที่จะต้องให้ความ คุ้มครองแก่งานประดิษฐ์คิดค้น การให้สิทธิผูกขาดตามกฎหมายสิทธิบัตรแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรนั้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างรัฐกับผู้ทรงสิทธิบัตร การได้มาซึ่งสิทธิผูกขาดเหนือการ ประดิษฐ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงการที่รัฐรับรู้ถึงสิทธิตามธรรมชาติของผู้ประดิษฐ์ที่มีต่อการประดิษฐ์นั้น การที่บุคคลใดได้ทุ่มเทศปัญญา ความรู้ เวลาและค่าใช้จ่ายไปในการคิดค้นการประดิษฐ์สิ่งใด สิ่งหนึ่งขึ้น บุคคลนั้นก็ควรจะได้รับเอกสิทธิในอันที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์ที่เป็นผล จากการลงทุนนั้น⁵

⁴ เรืองเดียวกัน, หน้า 122-123.

⁵ ทฤษฎีสิทธิทางธรรมชาติของผู้ประดิษฐ์นี้ ได้รับการบัญญัติรับรองโดยปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ

⁶ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, "ข้อคิดว่าด้วยกฎหมายสิทธิบัตรกับการพัฒนา," วารสารสุขุขทัย ธรรมาธิราช ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2535): 69 – 71.

และแนวความคิดตามทฤษฎีสติตามธรรมชาติมักจะเป็นเหตุผลในการผลักดันให้มีกฎหมายสิทธิบัตรในหลายประเทศ⁷

2.1.2 ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ (Reward Theory)

แนวความคิดทฤษฎีทางเศรษฐกิจนี้ จะมุ่งเน้นผลประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้ประดิษฐ์จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายก็ต่อเมื่อสิ่งประดิษฐ์ของเขาเป็นประโยชน์ต่อสังคม และสังคมจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างคุ้มค่าต่อการให้ความคุ้มครองนั้น เปรียบเสมือนเป็นหลักต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่า ระบบแลกเปลี่ยน (quid pro quo) ระหว่างรัฐกับผู้ประดิษฐ์ ดังจะเห็นได้จากหลักเกณฑ์ของกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศต่างๆ ได้กำหนดให้ผู้ยื่นคำขอรับจดทะเบียนมีหน้าที่ต้องเปิดเผยลักษณะและรายละเอียดของการประดิษฐ์นั้นต่อสาธารณชนเป็นการตอบแทนกับการที่รัฐให้ความคุ้มครอง เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าและพัฒนาวิทยาการความรู้เรื่องนั้นต่อไปในอนาคต นอกจากนี้หน้าที่อีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ประดิษฐ์ต้องนำการประดิษฐ์ที่ได้สิทธิบัตรนั้นไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ในประเทศต่อไป หากผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ยอมใช้งานตามสิทธิบัตร รัฐผู้ออกสิทธิบัตรอาจใช้มาตรการแทรกแซงให้มีการใช้งานตามบทบัญญัติได้ เช่น การให้จดทะเบียนเชิงบังคับ

แม้ว่าทฤษฎีสติตามธรรมชาติของผู้ประดิษฐ์จะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ มีกฎหมายสิทธิบัตร แต่เมื่อมีการตรากฎหมายสิทธิบัตรใช้บังคับแล้ว เนื้อหาสาระกลับค่อนข้างไปแนวความคิดตามทฤษฎีทางเศรษฐกิจแทบทั้งสิ้น เนื่องจากกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศต่างๆ ต่างมีเจตนารมณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามแนวคิดของทฤษฎีว่าด้วยเศรษฐกิจเป็นสำคัญมากกว่าการใช้สิทธิบัตรเป็นเครื่องมือรับรองสิทธิตามธรรมชาติของผู้ประดิษฐ์⁸

ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต่างมีความเห็นตรงกันว่า การมอบเอกสารสิทธิบัตรเพื่อเป็นหลักประกันในการแสวงหาประโยชน์ของเจ้าของการประดิษฐ์อันเป็นไปตามขอบเขต

⁷ วรวิเชียร ไชยวรรณ, จริญญา ภักดีธนากุล, “กฎหมายสิทธิบัตร,” บทบัญญัติ เล่ม 45 ตอน 1 (2532): 30.

⁸ จักรกฤษณ์ ควรวพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร แนวความคิด และบทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538), หน้า 10.

และเงื่อนไขที่กฎหมายสิทธิบัตรกำหนดไว้ เนื่องจากโดยหลักความเป็นธรรมแล้ว เมื่อบุคคลได้ใช้ทรัพยากรของตน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความคิด สติปัญญา ความสามารถ และเงินทุน ทำการประดิษฐ์สิ่งใดขึ้นมา ก็ย่อมให้บุคคลนั้นแสวงหาประโยชน์ได้ตามสมควร การที่ให้บุคคลอื่นที่ไม่ได้ลงทุนสามารถแสวงหาประโยชน์ได้เช่นเดียวกับผู้ประดิษฐ์เป็นการไม่เป็นธรรมแก่ผู้เป็นเจ้าของ

จากเหตุผลต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น การออกเอกสารสิทธิบัตรให้ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิอันชอบธรรมของผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบ นอกจากนี้เพื่อทำให้เกิดแรงจูงใจในการประดิษฐ์และเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังเป็นรางวัลตอบแทนแก่ผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบ และเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการลงทุนจากต่างประเทศอีกทางหนึ่ง

2.2 แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์

นอกจากการประดิษฐ์ที่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรแล้ว ทรัพย์สินทางปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้เช่นเดียวกัน คือ "การออกแบบผลิตภัณฑ์" (Product Design) หรือบางประเทศเรียกว่า "การออกแบบทางอุตสาหกรรม" หรือ "การออกแบบอุตสาหกรรม" (Industrial Design) การออกแบบทางอุตสาหกรรมได้เกิดขึ้นพร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอังกฤษที่เป็นต้นกำเนิดของการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองการออกแบบผลิตภัณฑ์ จำพวกสิ่งทอและเสื้อผ้า ในระยะแรกมีการนำกฎหมายลิขสิทธิ์มาปรับใช้ แต่ต่อมาก็มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองการออกแบบสิ่งทอ เช่น the Designing and Printing of lins (etc) Act 1787 แต่ก็ยังคงใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ครอบคลุมนอยู่ ต่อมาจึงได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการออกแบบที่สามารถขอรับการจดทะเบียนได้ ได้แก่ the Registered Designs Act 1949 ซึ่งได้มีการแก้ไขในปี 1968 และในที่สุดได้มีการตรา the Copyright, Designs & Patents Act 1988 เพื่อกำหนดขอบเขตของการคุ้มครองระหว่างการออกแบบและงานศิลปกรรมไว้อย่างชัดเจน ซึ่งกฎหมายดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นแม่แบบของการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ตลอดจนแนวความคิดของการจดทะเบียนสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศต่างๆ รวมทั้งในประเทศไทยด้วย⁹

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

ในประเทศไทยนั้น การพัฒนากฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้เริ่มพร้อมกับแนวความคิดในการคุ้มครองการประดิษฐ์ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว จนกระทั่งมีการบัญญัติหลักเกณฑ์รับรองถึงสิทธิที่จะขอรับสิทธิบัตรประเภทนี้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ตามลำดับ ซึ่งมีหลักเกณฑ์การขอรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามหลักสากล อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองการออกแบบผลิตภัณฑ์ ในหมวดที่ 3 ของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว แต่มาตรา 65 ได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติบางมาตราในหมวด 2 ว่าด้วยสิทธิบัตรการประดิษฐ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม¹⁰

2.3 แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองอนุสิทธิบัตร

คำว่า “อนุสิทธิบัตร” เป็นถ้อยคำที่ใช้ในประเทศไทย แต่ในต่างประเทศมีการใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกันไป เช่น ในประเทศออสเตรเลีย ใช้ถ้อยคำว่า เพตตี เพเทนท์ (Petty Patent) ในประเทศมาเลเซีย ใช้ถ้อยคำว่า ยูทิลิตี้ อินโนเวชัน (Utility Innovation) แต่ประเทศส่วนใหญ่ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐเกาหลี กัวเตมาลา และฟิลิปปินส์ เป็นต้น มักใช้ถ้อยคำว่า ยูทิลิตี้ โมเดล (Utility Model)

การให้ความคุ้มครองอนุสิทธิบัตรเริ่มต้นขึ้นในกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญของการให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์ โดยเฉพาะการประดิษฐ์ที่ยังไม่ถึงขั้นมาตรฐานของการประดิษฐ์ขั้นสูงที่จะขอรับสิทธิบัตร กล่าวคือ ขาดองค์ประกอบเกี่ยวกับขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น (Inventive Step) แต่ก็เป็น การประดิษฐ์ใหม่และสามารถใช้ประยุกต์ทางอุตสาหกรรมได้ อันน่าจะให้สิทธิในการหาประโยชน์แก่ผู้เป็นเจ้าของการประดิษฐ์ดังกล่าว ซึ่งการประดิษฐ์เหล่านั้น มักจะมีวัตถุประสงค์ใช้เป็นเครื่องมือหรือเพื่อความสะดวกในการทำงานต่างๆ จึงมักเรียกกันว่า “แบบผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์” (Utility Model) แต่ในบางประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย ได้กำหนดให้ความคุ้มครองแบบอรรถประโยชน์ โดยการออกหนังสือสำคัญ เพื่อให้การคุ้มครองการประดิษฐ์นี้ว่า “อนุสิทธิบัตร” (Petty Patent)¹¹

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-63.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

วัตถุประสงค์ของการออกอนุสิทธิบัตร คือเพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ที่ยังไม่ถึงขั้นที่จะขอรับสิทธิบัตรธรรมดาได้ ส่วนใหญ่การประดิษฐ์เหล่านี้คิดค้นโดยนักประดิษฐ์ในประเทศที่มีระดับเทคโนโลยีไม่สูงมาก หรือในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย มีการประดิษฐ์อุปกรณ์กริดยางพารา กรรมวิธีปรับปรุงพันธุ์พืช และฝาครอบลูกบิดประตู เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การประดิษฐ์ที่มีลักษณะครบถ้วนสามารถขอรับสิทธิบัตรธรรมดาได้คือมีชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นก็อาจขอรับอนุสิทธิบัตรได้เช่นกัน ดังนั้นอนุสิทธิบัตรจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของนักประดิษฐ์ที่ต้องการขอรับความคุ้มครองอย่างรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการขอรับสิทธิบัตรธรรมดา ซึ่งมีขั้นตอนหลายขั้นตอน และมีค่าใช้จ่ายมากกว่า

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติสิทธิบัตรกำหนดให้ความคุ้มครองอนุสิทธิบัตรเฉพาะการประดิษฐ์เท่านั้นไม่รวมถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วย ฉะนั้นการออกแบบผลิตภัณฑ์จึงไม่สามารถขอรับอนุสิทธิบัตรได้ เช่นเดียวกับหลักของประเทศต่างๆ

2.4 แนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในประเทศไทย

2.4.1 สิทธิบัตรการประดิษฐ์

การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในประเทศไทยนั้นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ. 2522 ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการประดิษฐ์ หรือที่เดิมเรียกกันว่า "การนิมิต" แต่อย่างใด เนื่องจากเห็นว่า การให้ความคุ้มครองในการประดิษฐ์ด้วยการออกเอกสารสิทธิบัตรให้ จะเป็นการมอบอำนาจผูกขาดให้ผู้เป็นเจ้าของการประดิษฐ์นั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติที่มีพัฒนาการทางเทคโนโลยีสูงกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการออกกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับส่งเสริมให้คนไทยทำการประดิษฐ์มากขึ้น จึงได้มีการร่างกฎหมายสิทธิบัตรในปี พ.ศ. 2456 ปี พ.ศ. 2472 และปี พ.ศ. 2593 ตามลำดับ แต่ด้วยความไม่พร้อมของบุคลากร และเหตุผลทางการเมืองจึงยังไม่สามารถประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2522 จึงได้มีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ เรียกว่า "พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522" โดยให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ซึ่งมีหลักการและสาระสำคัญเช่นเดียวกับบทบัญญัติในอนุสัญญาปารีส และต่อมาก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งมีการแก้ไขบทบัญญัติให้ทันต่อเหตุการณ์ในขณะนั้น

ภายหลังจากช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม หลายประเทศใช้ระบบสิทธิบัตรเพื่อจูงใจให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยการเปิดเสรีเพื่อให้ชาวต่างประเทศมาจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความแตกต่างทางกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศต่างๆ เหล่านั้น จึงเป็นการยากที่จะกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งรวมถึงสิทธิบัตรการประดิษฐ์ด้วย นอกจากนี้ การขอรับสิทธิบัตรต้องกระทำในต่างประเทศพร้อมกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการนำงานออกเผยแพร่ในประเทศหนึ่งอันจะทำให้ขาดเงื่อนไขเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว ตลอดจนการกำหนดหลักเกณฑ์ของการคุ้มครองการประดิษฐ์ตามกฎหมายให้มีแนวทางเดียวกัน

2.4.2 สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์

ในประเทศไทยนั้น การพัฒนามาตรฐานว่าด้วยสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้เริ่มพร้อมกับแนวความคิดในการคุ้มครองการประดิษฐ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จนกระทั่งมีการบัญญัติหลักเกณฑ์รับรองถึงสิทธิที่จะขอรับสิทธิบัตรประเภทนี้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ตามลำดับ ซึ่งมีหลักเกณฑ์การขอรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามหลักสากล อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองการออกแบบผลิตภัณฑ์ ในหมวดที่ 3 ของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว แต่มาตรา 65 ได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติบางมาตราในหมวด 2 ว่าด้วยสิทธิบัตรการประดิษฐ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม (รายละเอียดของสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ผู้เขียนจะไม่กล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้)

2.4.3 อนุสิทธิบัตร

ในประเทศไทยแต่เดิม เมื่อมีการตรา “พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522” เพื่อให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น ยังมิได้มีบทบัญญัติใดๆ อันเกี่ยวกับการอนุญาตให้ออกหนังสือสำคัญที่เรียกว่า “อนุสิทธิบัตร” แต่อย่างไรก็ดี กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้มีเฉพาะการออกหนังสือสิทธิบัตรให้แก่เจ้าของการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์เท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 จึงได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอนุสิทธิบัตรไว้ใน หมวด 3 ทวิ ว่าด้วยอนุสิทธิบัตร

ตั้งแต่มาตรา 65 ทวิ ถึง มาตรา 65 ทศ โดยเหตุผลเพื่อให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์ที่มีเทคโนโลยีไม่ถึงขนาดที่จะได้รับสิทธิบัตรนั้น แต่สามารถเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้สูงขึ้น และแพร่หลายยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามในบทบัญญัติมาตรา 65 ทศ ได้กำหนดให้มีการนำบทบัญญัติบางมาตรารวมเกี่ยวกับสิทธิบัตร ในหมวด 2 ว่าด้วยอนุสิทธิบัตรการประดิษฐ์ กล่าวคือ มาตรา 6 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 13 มาตรา 14 มาตรา 15 มาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 19 ทวิ มาตรา 20 มาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 23 มาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 36 ทวิ มาตรา 38 มาตรา 39 มาตรา 40 มาตรา 41 มาตรา 42 มาตรา 43 มาตรา 44 มาตรา 45 มาตรา 46 มาตรา 47 มาตรา 47 ทวิ มาตรา 48 มาตรา 49 มาตรา 50 มาตรา 50 ทวิ มาตรา 51 มาตรา 52 มาตรา 53 และมาตรา 55 มาใช้บังคับในหมวด 3 ทวิ ว่าด้วยอนุสิทธิบัตรโดยอนุโลม

ด้วยเหตุนี้หลักเกณฑ์บางประการอันเกี่ยวกับสิทธิบัตร ในเรื่องการประดิษฐ์ที่ไม่อาจขอรับสิทธิบัตร การได้มาซึ่งสิทธิบัตร สาระสำคัญแห่งสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร การละเมิดสิทธิบัตร จึงสามารถนำมาใช้บังคับในกรณีอนุสิทธิบัตรนี้ได้โดยอนุโลม เว้นแต่ในหมวด 3 ทวิ ว่าด้วยอนุสิทธิบัตร จะมีบทบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ

2.5 หลักสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตร

2.5.1 ลักษณะทั่วไปของผู้ทรงสิทธิบัตร

ความคิดพื้นฐานในเรื่องสิทธิบัตรก็คือ การให้ความคุ้มครองผู้ทรงสิทธิบัตรในอันที่จะกระทำการใดๆ ต่องานที่ได้รับสิทธิบัตร ส่วนงานที่จะขอรับสิทธิบัตรได้นั้นคือ การประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ขึ้น การประดิษฐ์เป็นความคิดเกี่ยวกับลักษณะทางเทคนิคของผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีการผลิต ส่วนการออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นความคิดเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะภายนอกของผลิตภัณฑ์ ความคิดดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าออกจำหน่ายแก่ประชาชน ผลประโยชน์จากการจำหน่ายสินค้าคือค่าตอบแทนที่เจ้าของความคิดสร้างสรรค์นั้นควรจะได้รับ โดยเป็นการตอบแทนสำหรับการใช้สติปัญญาคิดค้นจนทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้น รัฐจึงให้ความคุ้มครองแก่ผู้คิดค้นหรือผู้ออกแบบเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น และกระตุ้น

ให้มีการเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งนั้นต่อสาธารณชน โดยห้ามบุคคลอื่นมิให้แสวงหาประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์แค่นั้นในเวลาที่ถูกกฎหมายกำหนด¹²

การที่ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิเด็ดขาด (Absolute rights) ตามกฎหมายสิทธิบัตร หมายถึง ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิผูกขาดโดยสมบูรณ์ที่จะปกป้องตนจากการแข่งขันของผู้อื่นหรือผู้ประกอบการรายอื่น โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ละเมิดมีเจตนาที่จะกระทำละเมิดหรือไม่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ที่ทำการคิดค้นการประดิษฐ์ในประเภทเดียวกันหลังจากที่ผู้ทรงสิทธิบัตรได้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรไว้แล้วไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการประดิษฐ์ของตน โดยปราศจากความยินยอมของผู้ทรงสิทธิบัตรได้ แม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะมีได้รู้เห็นหรือมีทราบถึงความมีอยู่ของการประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรนั้นแลก็ตาม หรือแม้แต่จะกล่าวอ้างว่าการประดิษฐ์นั้นเป็นของตนก็ได้ แต่มีข้อยกเว้นว่า ถ้าผู้ประดิษฐ์รายหลังได้ใช้ประโยชน์ในการประดิษฐ์นั้นอยู่แล้วโดยสุจริตก่อนมีการออกสิทธิบัตร ผู้ประดิษฐ์รายนั้นสามารถใช้ประโยชน์ในการประดิษฐ์ดังกล่าวต่อไปได้โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิบัตร¹³

ถึงแม้ว่าสิทธิบัตรจะให้สิทธิเด็ดขาดโดยสมบูรณ์ แต่สิทธิดังกล่าวจะมีผลบังคับเพียงในช่วงเวลาอันจำกัดเท่านั้น ซึ่งโดยทั่วไปจะอยู่ระหว่าง 15-20 ปี และเมื่อพ้นเวลาดังกล่าว การประดิษฐ์นั้นจะตกเป็นสาธารณสมบัติ ซึ่งผู้ใดจะนำไปใช้ประโยชน์ก็ได้

พระราชบัญญัติสิทธิบัตรของไทยได้แยกสิ่งที่จะขอรับสิทธิบัตรเป็นประเภทต่างๆ ตามลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ สำหรับการประดิษฐ์มีการแยกเป็นผลิตภัณฑ์และกรรมวิธี ส่วนการออกแบบผลิตภัณฑ์ก็แยกเป็นรูปร่าง และองค์ประกอบของลวดลายหรือสี ซึ่งอาจมีความแตกต่างของบทบัญญัติเพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิบัตรแต่ละประเภท แต่ในหลักเกณฑ์สำคัญ ยังคงยึดหลักเดียวกันตามแนวทางของการคุ้มครองสิทธิบัตร

2.5.2 ขอบเขตของสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร

¹² ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, หน้า 80.

¹³ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร แนวคิดและบทวิเคราะห์, หน้า 3.

สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร มาตรา 36 – 42 แบ่งเป็นสิทธิใหญ่ได้ 4 ประการ กล่าวคือ

1. สิทธิในการแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตร หรืออนุสิทธิบัตร

สิทธิในการแสวงหาประโยชน์นี้เป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิบัตรแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive rights) บุคคลอื่นไม่มีสิทธิที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตร สิทธิเด็ดขาดดังกล่าวมีผลในทางกฎหมาย 2 ลักษณะคือ¹⁴ ประการแรก เป็นการหวงห้ามหรือกีดกันไม่ให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับสิทธิบัตร หากบุคคลอื่นฝ่าฝืนสิทธิดังกล่าวถือว่าเป็นการละเมิดหรือล่วงสิทธิในสิทธิบัตร และประการที่สอง ทำให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิอนุญาตให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับสิทธิบัตรได้

สิทธิในการแสวงหาประโยชน์ตามที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตรกำหนดไว้มี 6 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

- (1) การผลิตผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร
- (2) การใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร
- (3) การขายหรือมีไว้เพื่อขายซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตหรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร
- (4) การใช้แบบผลิตภัณฑ์กับผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร
- (5) การขายหรือมีไว้เพื่อขายซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ใช้แบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตร
- (6) การนำเข้าผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยใช้กรรมวิธี หรือใช้แบบผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร

2. สิทธิที่จะใช้ถ้อยคำที่แสดงว่าได้รับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร

กฎหมายสิทธิบัตร ใช้คำว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้น” ต่างจากกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ใช้คำว่า “สิทธิแต่ผู้เดียว” และกฎหมายเครื่องหมายการค้าที่ใช้คำว่า “สิทธิแต่เพียงผู้เดียว แต่ก็มีคความหมายเช่นเดียวกัน คือ สิทธิที่จะห้ามมิให้บุคคลอื่นกระทำการโดยไม่ได้รับอนุญาต

¹⁴ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, หน้า 83.

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร มาตรา 37 และมาตรา 65 อัญญา บัญญัติว่า ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิใช้คำว่า “สิทธิบัตรไทย” หรือ “อนุสิทธิบัตรไทย” หรืออักษรย่อหรืออักษรต่างประเทศที่มีความหมายเช่นเดียวกัน เช่น “Thai Patent” ให้ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ ภาชนะบรรจุหรือหีบห่อของผลิตภัณฑ์ หรือการโฆษณาการประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรโดยกำหนดให้ระบุหมายเลขสิทธิบัตรไว้ด้วย เช่น “สิทธิบัตรไทย เลขที่ 100” หรือ “สบท. เลขที่ 100” และบัญญัติว่าผู้ที่ใช้ถ้อยคำดังกล่าวโดยไม่มีสิทธิเป็นการกระทำความผิดและต้องรับโทษทางอาญา ตามมาตรา 84¹⁵

3. สิทธิที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้จดทะเบียนสิทธิบัตรไว้ กล่าวคือ การผลิตผลิตภัณฑ์หรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร การใช้แบบผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หรือขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร รวมทั้งการใช้ถ้อยคำระบุว่าเป็นผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร โดยผู้ทรงสิทธิบัตรเป็นผู้อนุญาต ซึ่งจะเรียกค่าตอบแทนจากผู้รับอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ตามมาตรา 58

โดยทั่วไปสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรมักจะเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ ซึ่งเป็นการอนุญาตหรือยินยอมให้ใช้สิทธิอื่นๆ ด้วย เช่น เครื่องหมายการค้า หรือชื่อทางการค้า เคล็ดลับการผลิตสินค้าหรือความลับในทางการค้า เป็นต้น

4. สิทธิที่จะโอนสิทธิบัตรให้ผู้อื่น

เนื่องจากสิทธิบัตรเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง เจ้าของคือผู้ทรงสิทธิบัตรจึงมีสิทธิที่จะโอนสิทธิบัตรของตนให้แก่ผู้อื่น¹⁶ ซึ่งกฎหมายกำหนดแบบให้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อ

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

¹⁶ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) มาตรา 38 บัญญัติว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรจะอนุญาตให้บุคคลใดใช้สิทธิตามสิทธิบัตรของตนตามมาตรา 36 และมาตรา 37 หรือจะโอนสิทธิบัตรให้แก่บุคคลอื่นก็ได้”

พนักงานเจ้าหน้าที่¹⁵ เมื่อผู้ทรงสิทธิบัตรเสียชีวิตลง สิทธิบัตรก็ตกทอดไปยังทายาทตามกฎหมายแพ่งเกี่ยวด้วยมรดก นอกจากนี้สิทธิบัตรยังเป็นสิ่งที่สามารถจำหน่ายได้ และยังสามารถถูกยึดหรืออายัดหรือนำออกขายทอดตลาดเพื่อบังคับชำระหนี้ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับทรัพย์สินประเภทอื่นๆ¹⁶

2.5.3 สถานะทางกฎหมายของสิทธิบัตร

สิทธิบัตรนั้นเป็นทรัพย์สินที่สามารถทำการจำหน่ายจ่าย โอน หรือก่อให้เกิดภาระติดพันใดๆ ได้ และโดยสถานะดังกล่าว จึงมีผลทำให้การประดิษฐ์หรือเทคโนโลยีตามสิทธิบัตรเป็นสิ่งที่มีความค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรอาจนำออกแสวงหาประโยชน์ได้ การใช้ประโยชน์จากสิทธิบัตรนั้นอาจกระทำได้สองวิธี คือ ด้วยการที่ผู้ทรงสิทธิบัตรนำการประดิษฐ์หรือเทคโนโลยีนั้น ไปผลิตผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายด้วยตนเอง หรือถ้าผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ประสงค์จะผลิตสินค้าออกจำหน่ายก็อาจทำสัญญาอนุญาตให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ในเทคโนโลยีนั้นทำการผลิตสินค้าออกจำหน่าย โดยผู้ทรงสิทธิบัตรเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการใช้สิทธิบัตรจากบุคคลดังกล่าวเป็นค่าตอบแทน

ข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างสิทธิบัตรกับทรัพย์สินโดยทั่วไป มีดังนี้ คือในส่วนที่คล้ายคลึง กฎหมายสิทธิบัตรและกฎหมายลักษณะทรัพย์สินต่างให้อำนาจผู้ทรงสิทธิและผู้เป็นเจ้าของ ที่จะห้ามปรามและกีดกันบุคคลอื่นมิให้เข้ามาใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของตนโดยปราศจากอำนาจตามกฎหมาย¹⁷

ส่วนข้อแตกต่างที่สำคัญประการแรกของทรัพย์สินทั้งสอง ได้แก่ ความแตกต่างในเจตนารมณ์ของกฎหมาย การรับรองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโดยทั่วไปนั้น เกิดขึ้นจากการที่รัฐ

¹⁵ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) มาตรา 41 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรและการโอนสิทธิบัตรมาตรา 38 ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กหนดโดยกฎกระทรวง”

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

¹⁷ โปรดดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 มาตรา 36

มีหน้าที่ในทางศีลธรรมที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของผู้เป็นเจ้าของ แต่การคุ้มครองสิทธิบัตรนั้น นอกจากจะมีเหตุผลในหน้าที่ทางศีลธรรมแล้ว ยังมีเหตุผลทางเศรษฐกิจเข้ามาประกอบด้วย

ข้อแตกต่างประการที่สอง ก็คือ กรรมสิทธิ์ของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่มีรูปร่างจะผูกติดอยู่กับตัวทรัพย์สินนั้นเท่านั้น เมื่อใดก็ตามที่ตัวทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งสิทธิถูกทำลายหรือสลายสิ้นไป กรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้นย่อมระงับไปด้วย แต่สำหรับสิทธิบัตร วัตถุแห่งสิทธิตามกฎหมาย สิทธิบัตรนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง จึงไม่มีการสูญสลาย สิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิบัตรจะยังคงมีอยู่แม้ว่าผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรจะถูกทำลายไปแล้วก็ตาม โดยสิทธิบัตรนั้นจะระงับสิ้นไปตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด แต่ในทางตรงกันข้ามกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่มีรูปร่างจะไม่หมดสิ้นไปตามเงื่อนไขเวลาดังเช่นกรณีสิทธิบัตร เว้นแต่จะมีการครอบครองปรปักษ์โดยบุคคลภายนอก

ข้อแตกต่างประการสุดท้ายคือ โดยทั่วไป ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใดจะมีกรรมอำนาจเหนือทรัพย์สินนั้นเท่านั้น กฎหมายไม่ได้ห้ามบุคคลอื่นผลิตหรือใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินอีกอันหนึ่ง แม้ว่าเป็นชนิดและประเภทเดียวกันกับทรัพย์สินของผู้มีกรรมสิทธิ์ทุกประการก็ตาม แต่กฎหมายสิทธิบัตรให้ความคุ้มครองแก่ความคิดสร้างสรรค์ผู้ประดิษฐ์ โดยให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ทรงสิทธิในอันที่จะใช้สอยหรือแสวงหาประโยชน์ใดๆจากการประดิษฐ์นั้น บุคคลอื่นจะทำการผลิตหรือนำเอาการประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรไปใช้ประโยชน์โดยปราศจากความยินยอมของผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะผลิตผลิตภัณฑ์ขึ้นจากความคิดของตนเอง ไม่ได้ลอกเลียนแบบ หรือไม่ได้ทราบถึงความมีอยู่ของการประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรนั้นก็ตาม¹⁸

2.6 ความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตร

2.6.1 สิทธิบัตรการประดิษฐ์

แนวความคิดของการตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์นั้น เกิดขึ้นเนื่องจากหลายประเทศได้ใช้ระบบสิทธิบัตรเพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยการเปิดเสรีเพื่ออนุญาตให้ชาวต่างประเทศมาขอจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม ประเทศต่างๆ มีกฎหมายสิทธิบัตรที่แตกต่างกัน จึงเป็นการ

¹⁸ จักรกฤษณ์ ควรวจน์. กฎหมายสิทธิบัตร แนวคิดและบทวิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่สอง.

ยาก ที่จะกำหนดมาตรการความคุ้มครองสิทธิบัตรอันเกี่ยวกับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งรวมถึงสิทธิบัตรการประดิษฐ์ ดังนั้น จึงมีแนวความคิดในการพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากประเทศต่างๆ ตลอดจนการกำหนดกฎเกณฑ์ของการคุ้มครองการประดิษฐ์ตามกฎหมายให้มีแนวทางอย่างเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ

2.6.1.1 อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property)

แนวความคิดในการจัดทำอนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าอนุสัญญากรุงปารีสนั้น มีผลมาจากความพยายามในการจัดให้มีหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมที่เป็นหลักการสำคัญ ซึ่งประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีต้องถือปฏิบัติ อันจะเป็นการลดช่องว่างของการจัดให้มีการคุ้มครองในเรื่องดังกล่าวของแต่ละประเทศให้น้อยลง

การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้นในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1873 ค.ศ. 1878 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยในปี ค.ศ. 1880 ได้มีการลงนามรับรองร่างอนุสัญญาดังกล่าว มีการเสนอจัดตั้ง “สหภาพระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม” และต่อมาได้มีการเรียกอนุสัญญาอันมีที่มาจากการประชุมครั้งนั้นว่า “อนุสัญญาปารีส” และต่อมาในปี ค.ศ. 1883 ถึง ค.ศ. 1884 มีประเทศที่แสดงเจตจำนงในการเข้าเป็นภาคี จำนวน 15 ประเทศ ได้แก่ เบลเยียม บราซิล ฝรั่งเศส กัวเตมาลา อิตาลี เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส ชิลวาดอร์ เซอร์เบีย สเปน สวิสเซอร์แลนด์ อีคิวอดอร์ ตุรกี และสหราชอาณาจักร¹⁹

ในระยะเริ่มต้น ภายใต้ข้อบังคับตามอนุสัญญากรุงปารีส (มาตรา 14) ได้ระบุให้มีการจัดประชุมเพื่อทบทวน แก้ไขและปรับปรุงเป็นช่วงๆ เพื่อให้หลักการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ซึ่งก็ได้มีการจัดประชุมเพื่อทบทวนอนุสัญญาดังกล่าวในเวลาต่อมาอีกหลายครั้ง กล่าวคือ ได้มีการจัดประชุมที่กรุงโรม ในปี ค.ศ. 1886 กรุงแมดริด

¹⁹ เอกสารประกอบการบรรยาย ในการฝึกอบรมหลักสูตรตัวแทนสิทธิบัตร หัวข้อ “อนุสัญญาหรือสนธิสัญญาว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ” จัดโดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา วันที่ 24-28 กรกฎาคม 2543 ณ ห้องรัตนโกสินทร์ โรงแรมนารายณ์ กรุงเทพฯ, หน้า 1.

ปี ค.ศ. 1890 และปี ค.ศ. 1891 กรุงบรัสเซล ในปี ค.ศ. 1897 และปี ค.ศ. 1900 กรุงวอชิงตัน ในปี ค.ศ. 1911 กรุงเฮก ในปี ค.ศ. 1925 กรุงลอนดอน ในปี ค.ศ. 1934 กรุงลิสบอน ในปี ค.ศ. 1958 และล่าสุดที่กรุงสต็อกโฮล์ม ในปี ค.ศ. 1967^{.....}

2.5.1.1.1 หลักการสำคัญของอนุสัญญากรุงปารีส

อนุสัญญาดังกล่าวมีหลักการที่สำคัญดังนี้

1. หลักการให้ผลปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National treatment) คือ การกำหนดให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์ของคนชาติภาคีในอนุสัญญาเช่นเดียวกับการให้ความคุ้มครองคนชาติตนเองโดยไม่เลือกปฏิบัติ
2. หลักการให้สิทธินับแต่วันยื่นครั้งแรก (Right of priority) คือ การกำหนดให้ประเทศภาคีให้ความคุ้มครองแก่คนชาติของประเทศภาคีที่ยื่นขอจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศภาคีประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นครั้งแรกและต่อมาภายในสิบสองเดือน (สำหรับสิทธิบัตร) หรือหกเดือน (สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์) ผู้ขอได้ยื่นขอจดทะเบียนสำหรับสิทธิบัตรนั้นในประเทศภาคีอื่นอีก ให้ถือว่าการยื่นขอจดทะเบียนครั้งหลังได้ยื่นขอในวันที่ได้ยื่นขอจดทะเบียนครั้งแรก
3. หลักการที่ประเทศภาคีจะต้องถือปฏิบัติ (Common rules) ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิบัตร

(3.1) ผลของการจดทะเบียนไม่ผูกพันประเทศภาคีอื่น (Independence of patent) สิทธิบัตรที่ออกให้ในประเทศภาคีประเทศใดประเทศหนึ่งไม่มีผลผูก

---

^{.....} สำหรับจำนวนประเทศสมาชิกของอนุสัญญากรุงปารีสได้เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1963 มีจำนวน 51 ประเทศ และได้เพิ่มขึ้นเป็น 79 ประเทศ ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1968 ซึ่งปัจจุบันภาคีสมาชิกของอนุสัญญาดังกล่าว มีจำนวนทั้งสิ้น 154 ประเทศ (ข้อมูล ณ เดือน เมษายน ค.ศ. 1999)

พันประเทศอื่นให้ต้องคุ้มครองการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องไปยื่นขอจดทะเบียนในประเทศภาคีที่ต้องการให้ความคุ้มครองและเป็นสิทธิของแต่ละประเทศที่จะพิจารณารับจดทะเบียน

(3.2) ประเทศภาคีต้องให้สิทธิแก่ผู้ประดิษฐ์ในอันที่จะให้มีการระบุชื่อของตนในสิทธิบัตร

(3.3) ประเทศภาคีมีอำนาจที่จะกำหนดมาตรการบังคับในกรณีเป็นเจ้าของสิทธิบัตรใช้สิทธิโดยไม่ถูกต้อง (Compulsory license)²⁰

2.6.1.1.2 จุดอ่อนของอนุสัญญากรุงปารีส

แม้ว่าหลักการสำคัญและหลักการที่ประเทศภาคีจะต้องถือปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาจะมีความสำคัญต่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมก็ตาม แต่ข้อกำหนดและข้อบังคับต่างๆ มิได้มีผลเด็ดขาดที่จะเป็นพันธกรณีของประเทศภาคีที่จะต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้ขอบเขตที่กำหนดในอนุสัญญาดังกล่าวเหล่านั้นมิได้กำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำไว้ ประเทศภาคีมีอิสระที่จะพิจารณาเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศได้ (Considerable freedom) ดังนั้น การคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมตามกฎหมายภายในแต่ละประเทศ จึงอาจมีมาตรการคุ้มครองที่แตกต่างกันไปได้ ดังเช่น ในกรณีของสิทธิบัตรตามอนุสัญญากรุงปารีสจะยอมให้ประเทศภาคีมีอิสระในการกำหนดเงื่อนไขสิ่งที่จะสามารถจดทะเบียนได้ (Criteria for patentability) หรืออาจกำหนดให้มีการตรวจสอบค่าของจดทะเบียนการประดิษฐ์ก่อนจดทะเบียนหรือไม่ก็ได้ ตลอดจนสิ่งที่จะขอความคุ้มครองสิทธิบัตรอาจเป็นเฉพาะตัวผลิตภัณฑ์ หรือเฉพาะกรรมวิธีผลิตอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างในค่าขอเดียวกันก็ได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ภายใต้อนุสัญญานี้ผู้ขอจดทะเบียนที่ประสงค์จะได้รับความคุ้มครองจะต้องไปยื่นคำขอในประเทศต่างๆ ทุกประเทศที่ตนต้องการได้รับความคุ้มครอง อีกทั้งยังไม่มีกลไกในเรื่องการระงับข้อพิพาทในกรณีที่เกิดข้อขัดแย้งหรือภาคีไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในอนุสัญญา

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

2.6.1.1.3 จุดแข็งของอนุสัญญากรุงปารีส

จากหลักการที่ประเทศภาคีมีอิสระในการพิจารณาเพื่อกำหนดเงื่อนไขการให้ความคุ้มครองที่เหมาะสมกับแต่ละประเทศนั้น หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งแล้ว จะเห็นได้ว่าประเทศภาคีอาจกำหนดเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมตามกฎหมายภายในของประเทศได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังเช่น กรณีหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ประเทศภาคีมีสิทธิที่จะให้สิทธิในการยื่นขอจดทะเบียน หรือสิทธิในการนับวันยื่นย้อนหลังแก่ประเทศอื่นที่ไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาดังกล่าวได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดต่อหลักการทั่วไปของอนุสัญญาดังกล่าว เช่น ช่วงระยะเวลาที่จะขอสิทธินับวันยื่นย้อนหลังจะต้องไม่เกินกว่าที่กำหนดในอนุสัญญา เป็นต้น

2.6.1.2 สนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (The Patent Cooperation Treaty หรือ PCT)

ระบบสิทธิบัตรที่มีอยู่เดิม หากผู้ขอความคุ้มครองต้องการจะได้รับความคุ้มครองการประดิษฐ์ในประเทศใด จำเป็นต้องไปจดทะเบียนในประเทศนั้นๆ โดยต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดภายใต้กฎหมายภายในของประเทศดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากสำหรับผู้ขอที่ต้องการได้รับความคุ้มครองการประดิษฐ์ของตนในหลายประเทศ รวมทั้งการดำเนินการเพื่อยื่นคำขอในแต่ละประเทศก็ถูกจำกัดไว้โดยเงื่อนไขของระยะเวลา กล่าวคือ จะต้องดำเนินการภายในสิบสองเดือน นับแต่วันที่ได้ยื่นขอความคุ้มครองในประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นประเทศแรก ยิ่งไปกว่านั้นสำนักงานสิทธิบัตรของแต่ละประเทศก็จะมี ความยุ่งยากในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในการตรวจสอบการประดิษฐ์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้ความชำนาญในเทคโนโลยีสาขาต่างๆ จำนวนมาก และยังเป็น การดำเนินการที่ซ้ำซ้อนกันในแต่ละประเทศอีกด้วย

ในช่วงปลาย ค.ศ. 1966 ได้มีการจัดประชุมหารือเพื่อแก้ไขปัญหาในการยื่นคำขอสำหรับการประดิษฐ์อย่างเดียวกันเพื่อขอความคุ้มครองและสำนักงานสิทธิบัตรของแต่ละประเทศ ซึ่งในปี ค.ศ. 1967 ได้มีการยกร่างสนธิสัญญาเกี่ยวกับความร่วมมือด้านสิทธิบัตรขึ้น และมีการปรับปรุงแก้ไข จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1970 ได้มีการลงนามรับรอง

สนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร the Patent Cooperation Treaty หรือ PCT ณ กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 24 มกราคม ปี ค.ศ. 1987²¹

กล่าวได้ว่าอนุสัญญาปารีสเป็นที่มาให้เกิดสนธิสัญญาอันเกี่ยวกับความร่วมมือด้านสิทธิบัตรดังกล่าว อันเป็นสนธิสัญญาในแบบพหุภาคี ซึ่งเป็นข้อตกลงพิเศษภายใต้สนธิสัญญากรุงปารีส โดยสนธิสัญญาฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งระบบความคุ้มครองสิทธิบัตรระหว่างประเทศ ได้แก่ การขอรับสิทธิบัตรระหว่างประเทศ กล่าวคือ การยื่นขอรับสิทธิบัตรเพียงฉบับเดียวในประเทศหนึ่งที่เป็นภาคีสัญญาดังกล่าว ย่อมมีผลเช่นเดียวกับการยื่นขอรับสิทธิบัตรแก่สำนักงานสิทธิบัตรในแต่ละประเทศที่เป็นภาคีสัญญานั้น

ต่อมาในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1978 ได้มีประเทศที่เป็นสมาชิกจำนวน 18 ประเทศ โดยมีการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรผ่านระบบตามสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นครั้งแรก ทั้งนี้ประเทศที่เข้าเป็นภาคีสมาชิกของสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตรได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งปัจจุบันนับถึงสิ้นเดือนธันวาคม ค.ศ. 1999 มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 104 ประเทศ และมีคำขอรับสิทธิบัตรที่ยื่นผ่านระบบดังกล่าวในปี ค.ศ. 1998 สูงถึง 67,007 คำขอ²²

2.6.1.2.1 หลักการสำคัญของสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร

1) ระบบ PCT จะอำนวยความสะดวกและง่ายต่อผู้ขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร สำหรับการประดิษฐ์อย่างเดียวกันในหลายประเทศ (ซึ่งเป็นภาคีสมาชิกของ PCT) ตลอดจนจนเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการยื่นคำขอและการตรวจสอบเพื่อรับจดทะเบียน

2) จัดให้มีระบบยื่นคำขอรับสิทธิบัตรระหว่างประเทศ ซึ่งผู้ขอสามารถยื่นคำขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่สำนักงานสิทธิบัตรของประเทศใดประเทศหนึ่ง (ที่เป็นสำนักงานที่รับคำขอ หรือ receiving office) โดยระบุประเทศที่ต้องการได้รับความคุ้มครองได้มากกว่าหนึ่งประเทศซึ่งเป็นสมาชิกของ PCT

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

3) จัดให้มีการดำเนินการในการตรวจสอบเบื้องต้นแก่คำขอรับสิทธิบัตรระหว่างประเทศ (International application) โดยสำนักงานที่รับคำขอ

4) จัดให้มีการตรวจค้นระหว่างประเทศ (International search) โดยสำนักงานสิทธิบัตรที่มีอำนาจ ซึ่งจะทำการตรวจค้นเพื่อเปรียบเทียบกับงานที่ปรากฏอยู่แล้ว และส่งไปดำเนินการเพื่อการประกาศโฆษณาระหว่างประเทศ (International publication) ก่อนจะส่งคำประกาศโฆษณาดังกล่าวไปยังสำนักงานสิทธิบัตรของประเทศที่ผู้ขอประสงค์จะขอรับความคุ้มครอง

5) กำหนดทางเลือกให้แก่ผู้ขอรับความคุ้มครองที่จะเลือกให้มีการจัดทำผลการตรวจสอบการประดิษฐ์ (International preliminary examination) ก่อนที่ผู้ขอจะไปดำเนินการยื่นคำขอในแต่ละประเทศที่ต้องการได้รับความคุ้มครองต่อไป²³

2.6.1.2.2 จุดอ่อนของสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร

1) การคุ้มครองสิทธิบัตรในประเทศใด ผู้ขอยังคงต้องมีภาระดำเนินการเองในขั้นตอนสุดท้ายก่อนจดทะเบียน (ตรวจสอบสิทธิบัตร) จึงยังมีความไม่สะดวกอยู่พอสมควร

2) ขอบเขตสิทธิของการคุ้มครองสำหรับการประดิษฐ์อย่างใดอย่างหนึ่งในแต่ละประเทศที่ประสงค์จะได้รับการคุ้มครอง อาจแตกต่างกันไป อันเนื่องจากความมีอิสระของแต่ละประเทศ ในการที่จะกำหนดกฎหมายภายในของประเทศนั้นๆ ผู้ขอและผู้ปฏิบัติจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนด

3) ระยะเวลาในการดำเนินการนับแต่วันยื่นคำขอครั้งแรก จนกระทั่งถึงวันที่จะได้รับการคุ้มครองในแต่ละประเทศ ค่อนข้างใช้เวลานาน เนื่องจากข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาดำเนินการที่กำหนดไว้แน่นอนในสนธิสัญญาดังกล่าว ซึ่งผู้ขอไม่สามารถเร่งรัดให้เร็วขึ้นได้

²³ เรื่องเดียวกัน.

4) กำหนดเงื่อนไขให้ประเทศที่สมัครเป็นภาคี จะต้องเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาปารีสก่อน²⁴

2.6.1.2.3 จุดแข็งของสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร

1) ผู้ขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์เดียวกันในหลายประเทศจะสามารถดำเนินการได้สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

2) ผู้ขอรับความคุ้มครองจะสามารถลดความเสี่ยงต่อการที่สำนักสิทธิบัตรแต่ละประเทศจะปฏิเสธการจดทะเบียน ซึ่งทำให้ผู้ขอมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้นในการที่ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในประเทศต่างๆ มากขึ้น

3) ในภาคของสำนักสิทธิบัตรของแต่ละประเทศจะสามารถลดปัญหาความซ้ำซ้อนของการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะปัญหาในการตรวจสอบการประดิษฐ์ที่จะต้องให้ผู้มีความรู้ความชำนาญทางเทคโนโลยีสาขาต่างๆ จำนวนมากได้

4) ภายใต้สนธิสัญญาดังกล่าวประเทศภาคีสมาชิกจะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการประดิษฐ์ที่มีการยื่นขอความคุ้มครองสิทธิบัตร ซึ่งเป็นข้อมูลทางเทคโนโลยีทันสมัย อันจะช่วยให้ประชาชนของประเทศนั้นๆ สามารถนำไปศึกษาและพัฒนาต่อไปได้²⁵

2.6.1.3 ความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights หรือ TRIPs)

เมื่อการค้าระหว่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ การกระทำอันเป็นการกีดกันทางการค้าของประเทศต่างได้เพิ่มมากขึ้น จึงมีการเจรจาตกลงเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์อันเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ โดยในความตกลงทั่วไปทางภาษีศุลกากรและการค้า (General on Tariffs and Trade หรือ GATT) ได้มีการตกลงให้จัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO) ประเทศต่างๆ ได้

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

เสนอประเด็นใหม่ทางการค้าอันเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นมาพิจารณา อันก่อให้เกิด “ความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า” (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights หรือ TRIPs) ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีในความตกลงดังกล่าว เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2537 จึงต้องบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ รวมทั้งกฎหมายสิทธิบัตรให้สอดคล้องกับความตกลง TRIPs ด้วย

2.6.1.3.1 หลักการสำคัญของความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า

1) หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment)

สมาชิกแต่ละรายจะปฏิบัติต่อคนชาติสมาชิกอื่นไม่ด้อยไปกว่าที่ให้คนชาติของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ภายใต้ข้อยกเว้นซึ่งกำหนดไว้แล้วในอนุสัญญากรุงปารีส (ค.ศ. 1967) อนุสัญญากรุงเบอร์ลิน (ค.ศ. 1971) อนุสัญญากรุงโรม หรือสนธิสัญญาว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องที่เกี่ยวกับวงจรรวม ตามลำดับ

หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ตามความตกลง TRIPs นั้นกำหนดให้สมาชิกแต่ละรายจะต้องให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของคนชาติสมาชิกอื่นเช่นเดียวกับที่ตนได้ให้สิทธิพิเศษต่อทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้น หรือสร้างสรรค์โดยคนของชาติตน เพื่อคุ้มครองและสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศตน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดหลักการเพื่อควบคุมและบังคับให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติต่อทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอื่นเช่นเดียวกับที่ตนปฏิบัติต่อทรัพย์สินทางปัญญาที่ผลิต หรือสร้างสรรค์โดยคนชาติของตน เพราะมิฉะนั้นแล้วทรัพย์สินทางปัญญาที่มาจากประเทศสมาชิกอื่นจะไม่ได้รับการคุ้มครอง และไม่สามารถแข่งขันกับทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศเจ้าของบ้านได้ ทั้งนี้เพราะทรัพย์สินทางปัญญาที่ผลิต หรือสร้างสรรค์โดยคนชาติของประเทศเจ้าบ้านอาจได้รับสิทธิพิเศษในการปฏิบัติ หรือการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเสริมสภาพการบังคับใช้สิทธิให้เหนือกว่าทรัพย์สินทางปัญญาที่มาจากประเทศสมาชิกอื่นๆ ซึ่งเท่ากับไม่เป็นการส่งเสริมการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศ และเป็นการกีดกันทางการค้า²⁶

²⁶ ประสิทธิ์ เอกบุตร, "ข้อเสนอทางกฎหมายบางประการต่อการกำหนดนโยบายทางการค้าระหว่างประเทศของไทยในแกตต์", วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 15, ฉบับที่ 4, (ธันวาคม 2528)

2) หลักการปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (the Most Favoured Nation Principle หรือหลัก MFN)

หลักการนี้เป็นหลักการสำคัญของ GATT ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 ของความตกลง GATT ซึ่งส่งผลให้ประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นภาคีของ GATT จะเลือกให้ผลประโยชน์แก่ประเทศใดไม่ได้ กล่าวคือ สิทธิประโยชน์ใดอันเกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศคู่ภาคีได้ให้ไว้ต่อกัน สิทธิประโยชน์ดังกล่าวนั้นต้องตกไปถึงประเทศคู่ภาคีอื่นๆ ทุกประเทศโดยทันทีอย่างอัตโนมัติและไม่มีเงื่อนไข จะเลือกปฏิบัติให้ผลประโยชน์แก่ประเทศใดประเทศหนึ่งไม่ได้ ผลประโยชน์ที่ให้แก่กันต้องเสมอกันทุกประเทศ เว้นแต่ข้อได้เปรียบ ความอนุเคราะห์ เอกสิทธิ หรือความคุ้มกันใดๆ ที่ให้โดยสมาชิกซึ่ง

ก. เกิดจากความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยความช่วยเหลือทางศาล หรือการบังคับใช้กฎหมายในลักษณะทั่วไป และมีได้จำกัดอยู่ในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการเฉพาะ

ข. ให้โดยสอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน (ค.ศ. 1971) หรืออนุสัญญากรุงโรม ที่อนุญาตว่าการปฏิบัติที่ให้มีขึ้นเรื่องการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ แต่เป็นเรื่องของการปฏิบัติที่ให้ในอีกประเทศหนึ่ง

ค. เกี่ยวกับสิทธิของนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์การแพร่เสียงแพร่ภาพ ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ภายในความตกลงนี้

ง. เกิดจากความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีผลใช้บังคับก่อนความตกลง WTO มีผลบังคับใช้ โดยมีเงื่อนไขว่า คณะมนตรี TRIPs ได้รับแจ้งให้ทราบถึงความตกลงดังกล่าว และไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติโดยอำเภอใจ หรือไม่สมเหตุสมผลต่อคนชาติของสมาชิกอื่นๆ

3) หลักต่างตอบแทน²⁷

หลักต่างตอบแทนนี้มีได้มีบัญญัติโดยตรงในความตกลง TRIPs แต่เป็นหลักการที่มีพื้นฐานสืบเนื่องจากหลักปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง หรือหลัก MFN โดยอาจแยก

²⁷ สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. “หลักการไม่เลือกปฏิบัติ”, กฎหมายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ : การควบคุมการค้าระหว่างประเทศโดยรัฐ. (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.): หน้า 51.

พิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้หลักต่างตอบแทนในแง่หลักของการคุ้มครองสิทธิต่างๆ และ การใช้หลักต่างตอบแทนต่อรายละเอียดของการคุ้มครองสิทธิต่างๆ นั้น

ก. การใช้หลักต่างตอบแทนในแง่หลักการของการคุ้มครองสิทธิในเรื่องของการใช้หลักต่างตอบแทนในแง่หลักของการคุ้มครองนั้น หมายถึง การยอมรับว่า ถ้าประเทศ ก. ให้มีการคุ้มครองในสิทธิอย่างหนึ่งกับคนชาติประเทศ ข. ประเทศ ข. จะให้ความคุ้มครองสิทธินั้นแก่คนชาติของประเทศ ก. เช่นกันเป็นการตอบแทน หลักในการคุ้มครองนั้น หมายถึง การยอมรับว่า สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งจะได้รับความคุ้มครอง แต่จะคุ้มครองในระบบใด อย่างไร มีกระบวนการคุ้มครองอย่างไร ระยะเวลาเท่าใด ทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่อยู่นอกกรอบของการใช้หลักการต่างตอบแทน เพราะอยู่นอกเหนือหลักการใหญ่ที่ว่าจะมีการคุ้มครอง

ข. การใช้หลักต่างตอบแทนต่อสาระรายละเอียดของการคุ้มครองสิทธิ การใช้หลักต่างตอบแทนต่อสาระนี้ หมายถึง การที่ประเทศ ก. คุ้มครองสาระแห่งสิทธิของคนชาติประเทศ ข. อย่างไร ประเทศ ข. ก็จะต้องคุ้มครองสาระแห่งสิทธิแก่คนชาติประเทศ ก. อย่างนั้น

2.6.1.3.2 จุดอ่อนของความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า

1) การนำหลักปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งมาใช้ โดยที่หลักดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ทุกคนต่างมีความเท่าเทียมกัน จึงควรได้รับการปฏิบัติจากรัฐโดยเสมอภาคกัน แต่ในความเป็นจริงบรรดาเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาทั้งหลายต่างก็มีความแตกต่างกัน เช่น เจ้าของเทคโนโลยีการประดิษฐ์สาขาอิเล็กทรอนิกส์หรือเคมีในประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยส่วนใหญ่จะเป็นวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่ดำเนินธุรกิจข้ามชาติ ส่วนนักประดิษฐ์ในสาขาเดียวกันของประเทศกำลังพัฒนา โดยทั่วไปมักจะเป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัยหรือในหน่วยงานของรัฐ ซึ่งนักประดิษฐ์เหล่านี้จะไม่อยู่ในฐานะที่จะนำเอาเทคโนโลยีที่ตนได้พัฒนาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ การนำหลักการดังกล่าวมาใช้จึงเป็นการละเลยต่อสภาพความเป็นจริงนี้

2) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในสาขาต่างๆ มีอยู่ตลอดเวลา ประเทศภาคีขององค์การการค้าโลกอาจประสงค์ทำความตกลงทวิภาคีกับประเทศอื่น ให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาโดยเร็วเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การที่จะจัดทำบรรทัดฐานความคุ้มครองในกรอบพหุภาคีอาจไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเนื่องจากต้องใช้

เวลานาน การนำหลักปฏิบัติอย่างชาติ ที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งมาใช้ อาจมีผลทำให้ประเทศภาคี ขององค์การการค้าโลกมีความลังเลที่จะจัดทำความตกลงทวิภาคีเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทาง ปัญญาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อกัน อันเป็นการจำกัดการพัฒนาของระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทาง ปัญญาระหว่างประเทศ

3) การนำหลักปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งมาใช้ร่วมกับหลัก ต่างตอบแทน หรือที่เรียกว่า "หลักต่างตอบแทนแบบสมบูรณ" (Material reciprocity) โดยคู่กรณีทุก ฝ่ายต้องให้สิทธิแก่คนต่างชาติดังเช่นที่ตนให้สิทธิแก่คนชาติตนเอง และจะต้องให้สิทธิแก่กันใน ลักษณะต่างตอบแทน นับว่ามีผลเป็นการลดรอนอำนาจอธิปไตยของรัฐมากกว่าการใช้หลักปฏิบัติ เยี่ยงคนชาติแต่เพียงประการเดียว ทั้งนี้เนื่องจากประเทศที่ใช้หลักการนี้จะถูกจำกัดเสรีภาพในการ กำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศของตน²⁸

2.6.1.3.3 จุดแข็งของความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการ คำ

1) ความตกลง TRIPs สามารถประนีประนอมผลประโยชน์ของรัฐภาคีได้ดี ประเทศภาคีส่วนใหญ่พึงพอใจในความตกลงนี้ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประเทศเหล่านั้นยกเว้นไม่คุ้มครอง การประดิษฐ์ที่มีความสำคัญได้ เช่น การประดิษฐ์ในสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ การประดิษฐ์ที่เป็น กรรมวิธีในการวินิจฉัยและบำบัดรักษาโรค และการประดิษฐ์ที่มีผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะ ที่ ขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือไม่คุ้มครองสิทธิบัตรเพื่อปกป้องชีวิตหรืออนามัยของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช รวมทั้งเพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2) ความตกลง TRIPs ได้ยอมรับถึงความจำเป็นพิเศษของรัฐภาคีที่เป็น ประเทศด้อยพัฒนา ในการที่ต้องได้รับการปฏิบัติที่ยืดหยุ่นมากที่สุดต่อการอนุวัติการในกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับภายใน และมีการผ่อนปรนในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย ด้วยการมีบทเฉพาะ กาลที่มีระยะเวลาค่อนข้างยาวนานสำหรับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อที่จะทำให้ประเทศเหล่านั้น สามารถสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่มั่นคงและเหมาะสมได้

²⁸ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วย ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2541), หน้า 58-62.

3) ความตกลง TRIPs เพียงแต่กำหนดพันธกรณีในการอนุวัติการ แต่ไม่ได้กำหนดวิธีดำเนินการอนุวัติการตามความตกลง TRIPs ไว้ด้วย วิธีการในการอนุวัติการตามพันธกรณีนั้นคงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของบรรดาประเทศสมาชิก กล่าวคือ ประเทศภาคีขององค์การการค้าโลกต่างมีเสรีภาพที่จะกำหนดวิธีการอันเหมาะสมเพื่ออนุวัติการตามบทบัญญัติของความตกลง TRIPs

4) ความตกลง TRIPs มิได้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนที่ความตกลงระหว่างประเทศที่มีอยู่ หากแต่มีเจตนารมณ์ที่จะใช้เป็นมาตรการเสริมเพื่อทำให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศมีความรัดกุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น²⁹

จากหลักเกณฑ์ต่างๆ และความตกลงระหว่างประเทศดังที่กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องอนุวัติการให้เป็นไปตามความตกลงที่ไทยเข้าเป็นภาคี ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติใหม่นั้นอาจจะทำให้มีปัญหาและข้อขัดข้องในทางปฏิบัติจากปัจจัยต่างๆ ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

---

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-37.